

MARGONAUTÁK

Írások Margócsy István 60. születésnapjára

Szerkesztők

Csörsz Rumen István, Hegedüs Béla, Vaderna Gábor (I. rész)

Ambrus Judit, Bárány Tibor (II. rész)

Munkatárs: Teslár Ákos (II. rész)

rec.iti

Budapest • 2009

[<http://rec.iti.mta.hu/rec.iti>]

BORBÉLY SZILÁRD

Debre és Döbrö
Jegyzések és említések a *Lúdas Matyi* olvasásához

*Nagyfalu.
O Debreczen, Döbröczen! a Te neved Nagyfalu,
hires vagy Kenyered és Szalonnádról.*

Kelecsényi József¹

I.

Hogy ne áruljak zsákbamacskát, előre bocsátanám írásomnak a címben elrejtett tézisének nyilvánvalóvá tétele megkönnyítheti (vázlatos) munkám olvasását. Tézisem a címben szereplő kapcsolatra kívánja irányítani a figyelmet: amennyiben a *Lúdas Matyi* mimetikus szöveggént is olvasható, akkor az elsődleges kontextus aligha hagyható figyelmen kívül. Vagyis ahol a szöveg szerzője transzponál, ott az általa ismert kontextust transzponálja. Ez az elsődleges kontextus pedig a korabeli Debrecen. Döbrög topológiai fogalma a mimetikus transzponálás eredményeként áll elénk olyanként, ahogyan a szöveg alapján ismerjük. Sajnálatos módon a mű első, 1804-re datált ősváltozata nem maradt fenn. A művet funkciója szerint felnőtt közönség számára készült példázatnak tekintem, retorikai megformáltsága alapján pedig tanító parabolának. A mese a korszak fogalmai szerint az állatvilágba transzponált történet, amely a közösség politikájának problémáit külső nézőpontból, elfogulatlanul, vagyis előítéletmentesen képes a közönség elé állítani. A meseként olvasás utólagos kódja félrevezető, ezért a művet pragmatikus, tehát allegorikus intencionáltságú szöveggént fogom fel, amely szándékai szerint túllép az elokvencia határain. Ezt a határt úgy érzékelhetjük, ha az értelmező olvasásba bevonjuk az író által ismert elsődleges kontextust. A továbbiakban ennek vizsgálata kerül előtérbe.

¹ Köszönet Gönczy Monikának az idézet szíves közléséért. A tanulmány írásakor a következő szöveget használtam: FAZEKAS Mihály *Összes művei*, I–II, s. a. r. JULOW Viktor, KÉRY László, Bp., Akadémiai, 1955; és elsősorban a következő szakirodalomra támaszkodtam: JULOW Viktor, *Fazekas Mihály*, Bp., Szépirodalmi, 1982², 257–309; SZILÁGYI Márton, *Kegyelem és erőszak: (Fazekas Mihály Lúdas Matyija)* = UÓ, *Határpontok*, Bp., Ráció, 2007, 164–182; MARGÓCSY István, *Petőfi Sándor: Kísérlet*, Bp., Korona, 1999 (Klasszikusaink).

2.

Esettanulmányba illő történet a *Lúdas Matyi*: szerzője, Fazekas Mihály életműve fölött. Ezzel nemcsak az író borította homályba, de kiemelkedett létrejöttének történetiségéből és kontextusából is. Nem példátlan eset persze, amikor a maga teremtette hőstől nem látni a szerzőt, annak környezetét, korát, sem a mű céljait, lehetséges és szándékolt jelentését. A népi demokrácia és a marxista ideológia történelemértelmező művé avatta, az osztályhatalom megszerzésének szimbólumává, hőstét pedig elszakította az időtől: örök törvények által vezérelt, öntudatlan forradalmárként tekintett rá. Az irodalmi fikcionalitás vizsgálatában pedig (a mimézis marxista felfogása jegyében) a realizmus szövegalkotási stratégiáinak előfutáraként, a realista típusalkotás technikája szerint tette hozzáférhetővé a mű retorikai-poétikai megformáltságát. Olvashatatlaná válása korán megkezdődött és radikálisan felgyorsult azáltal, hogy ezek az adaptációs technikák beíródtak a magyar kulturális emlékezetbe. Mindez nem a híres 1953-as filmváltozattal kezdődött, s nem is a színpadi, mesei, animációs feldolgozásokkal, hanem sokkal hamarabb, már a ponyvaváltozatokkal, amelyek át-, illetve továbbírták a történetet magát, hozzáidomították a hazai színtévhagyományhoz, s a kulturális elsajátítás részévé tették. Hosszabb időről van szó: valójában már a megjelenés vagy akár a megírás idején kezdődött, látványosan a Kerekes-féle 1815-ös „kalózkiadással”. Fazekas életművéből előbb kizáródott, majd önálló életre kelt Lúdas Matyi, a hőssé vált áldozat. Fazekas mindig is egykönyves szerző volt, csak az *egy* könyv változott. Kezdetben, mindjárt halála után a sógorával, Diószegi Sámuellel közösen írt *Fűvészkönyv* szerzőjeként emlékeztek rá. Ennek a munkának ugyan nem volt köze a poéta Fazekashoz, tényleges tudományos jelentősége sem mutatható ki, már szinte megjelenése pillanatában elavult; példányai évtizedek múltán is ott álltak érintetlenül a Kollégium raktárában. A magyar tudományosságot nem forgatta fel, tankönyv sem lett belőle, még a Kollégiumban sem. Ettől függetlenül a botanika poétikus tevékenységnek mondható. A botanikusok jámbor lelkek, akik keresik a vegetatív világ nyelvét, társalkodnak ezekkel a kedves és ártatlan létezőkkel, amelyek annyira mások, mint a lelkes állatok létszférájának lakói, amely hozzánk emberekhez mégis csak közelebb állnak, mint az angyalok titokzatos szférája. Az angyalok és a növények szférájában nincs otthon a bűn, a tévedések lehetősége, s nem merülnek fel erkölcsi jellegű döntések.

3.

Legutóbb Szilágyi Márton izgalmas tanulmánya tekintette át a mű filológiájának fényében az értelmezéstörténet tanulságait. A *Lúdas Matyi* az orális folklór és az írott irodalmi szöveg közötti kapcsolat izgalmas és titokzatos példája. Ez azonban tárgy- vagy kultúrtörténeti mozzanat, s elhatalmasodott a szöveg értelmezése fölött. A *Lúdas*

Matyi újraolvashatóvá tételéhez vezető út akadályai között fontos helyet foglal el az az olvasásmód, amelyet Julow Viktor épített ki, s a kollektív képviseleti elv jegyében született. Matyit típusnak vagy egy osztály képviselőjének tünteti fel, a mű értelmezését pedig ennek jegyében ideológiai, illetve politikai jelentésekkel tölti fel. Ehhez ugyan nem ad érveket, de a homályos keletkezési történetet megfoghatóbbá teszi a Fésüs Ilona és Jámbor Mária nevű aláírókhoz kapcsolt két fiktív levél. Már a műfaji besorolás is kétséges, hiszen a két szöveg beszédszituációját és az előzetesen eldöntött következtetés – tudniillik Fazekas szerzőségének kérdése – jegyében olvassuk egyrészt „levél”-ként, másrészt „fiktív”-ként. Noha ezek a szövegek szándékuk szerint sokkal inkább paszkvillusok, illetve a kor – még hiányzó kritikai diskurzusát helyettesítő – kritikai beszéd formáját használják. A szarkazmust mint a paszkvillusok egyik legfontosabb stílári eszközét összekapcsolják a kritika retorikai stratégiájával: a kritika tárgyát ki is akarják gúnyolni, a levélszerűség formai kellékei ennek a funkciónak rendelődnek alá. Azt gondolom, hogy a két fiktív szerző nevéhez fűződő írást nem kellene bizonyosan Fazekashoz kapcsolni, mivel a szerzőség mellett felsorolt érvek aligha jutnak túl a tekintélyelvűségen, mint például, hogy ekkoriban jobb stílusza nem volt Debrecenben Fazekason kívül. Ez aligha állhatja meg a helyét, elég csak a *Mondolat* összövegét készítő Szentgyörgy Józsefre gondolni, de rajta kívül is még számos kiváló stílusza élt a városban. Az sem bizonyos, hogy csak debreceni illetőségű szerző jöhetne szóba. Julow a két szöveget levélként és modern értelemben vett prózáként olvassa, mondván, hogy ekkor Debrecenben ilyen prózát Fazekason kívül aligha írhatott más. A kor alkotói stratégiáihoz mérten diszfunkcionális kategóriarendszer jegyében Julow prózáírót keres, noha sokkal inkább paszkvillusíróként kellene szerzőként gyanúba hozni. Nagy nyelvi erővel bíró, veszedelmes tollú paszkvillusíró volt ekkoriban Debrecen környékén Budai Ézsaiás testvére, Budai Ferenc, aki a magyar kantianusok ellen fogalmazott *Rostát* írta. A kisnyomtatványok termését meglehetősen kevésbé és foghíjasan ismerő irodalomtörténet-írás azonban a paszkvillusírókat nem tekinti prózáíróknak. Ez egy olyan stíluselvárási nyomán alakult ki, amely a korszak szövegalkotási gyakorlatát egy későbbi, a romantikus művészet kategorizálására szolgáló szempontrendszerben értékelte. A korszak azonban másként gondolkodott és írt. Ezen az úton haladva pedig például a hexameteres forma azonnal az eposzság jeleként értelmeződik az irodalomtörténetben. Ez a formai érv a két levél által a *Dorottya*hoz kötött keletkezés mítosza szerint vált a *Lúdas Matyi* olvasásának masszív előfeltevésévé. A hexameter viszont nem kizárólag a hőseposz formája lehet, hanem a tantörténeté, paraboláé is, amihez a *Lúdas Matyi* sokkal közelebb áll. Az eposzi műfaj, mint diszfunkcionális kategória, a *Dorottya* és annak *Előbeszède* hatására kerül be a magyarázatokba.

Szilágyi Márton fontos észrevételeket tesz, amikor felveti az erkölcs és jog korabeli kapcsolatát, hogy vajon ez mennyiben hagyott nyomot a szöveg világán. Még

súlyosabb kérdésként merül fel, hogy vajon lehet-e hőssé olyan áldozat, aki tetteiben maga is bűnt követ el? Az, aki mind morális, mind jogi értelemben bűn hordozója, változhat-e az eposz világában hőssé? A lehetőség természetesen nem kizárt, azonban nem a moralitás, nem is a jog, hanem a példázat keretein belül, vagyis a kegyelem erejével. A korábbi, Matyira mint hősré figyelő magyarázatok számára meglepő módon a kegyelem Döbrögit emeli fel, elesettségéből és bűnhődésének sorozatából valójában a mértéktelenség, vagyis a nyers erőszak áldozata válik megigazult hőssé. Az elsődleges kontextus vizsgálata Szilágyi Márton tanulmányában meglepő eredményekre vezet. A Horváth János által felállított félirodalmi fogalom, az *irodalmi népiesség* jegyében olvasott *Lúdas Matyi*ből már 1948 előtt kihallották a radikális demokratizálódási törekvések jelentéseit. A kommunista párt hatalomátvétele után pedig az osztályszemlélet alapvetően, mégpedig napjainkig tartó erővel tette vakká a mű értelmezőit, és telezsúfolta azt szövegidegen ideológiákkal. Ezzel együtt azonban az elsődleges kontextus jelenlétét is nagy erővel oltotta ki az olvasási hagyományból.

4.

A *Lúdas Matyi* a korszak kivételes alkotása, mivel ebben az időszakban kevés olyan irodalmi mű jött létre, ahol a szerző nem értékmentes, poétikai formák újradolgozásával hozott létre újabb variációt, hanem kénytelen volt állást foglalni a szöveg – jobb szó híján – *politikája* mellett. A közösségi cselekvések játékkerén kívüli sémákat alkalmazó variánsok, amelyek az imitáció és az emuláció, a megújító utánzás, illetve a kontamináló versengés kategóriában gondolkodtak, a politikai szférát rendszerint sikeresen elkerülhették. A fikcionált szereplők tetteinek közösségi következményeivel való számvetés ekkor nem a literatúrai tevékenység, a poétikai hagyományrenden belüli stratégiák által létrehozott szövegek feladata. Fazekas Mihály munkája ebből a szempontból kivétel, mivel a tantörténet politikájával szembeníti az értékmentes alakítás poétikai míveségét. Ezt a korszakbeli idegenséget érezte Kazinczy az 1815-ös változat olvasásakor. Ezért keresett közösségi cselekvési mintát a pamflet jellegű olvasási kód alkalmazásával. Ezért érezte önmagára irányuló, személyét mintegy veréssel fenyegető műként a *Lúdas Matyit*. Annál is inkább érzékeny pontján érthette el ekkor Kazinczyt ez a gyanakvó feltételezés, mivel ezekben az években – a *Mondolat* és az arra adott *Felelet* következtében – több, ilyen jellegű, a poézis és az elokvencia területéről merészen kilépő szöveg jött létre; mindenekelőtt a *Mondolat* nevű antológia, amely a neológusok nyelvhasználati stratégiáját, azok szűken értelmezett irodalmiságát, a közösségi felelősség iránti közönyét poétikai travesztiák által mutatta fel.

5.

Ha a továbbiakban a *mérték* kérdését vizsgáljuk, meglepő következtetésekre juthatunk. A mérték nemcsak a beszéd prozódiai szervezetségét tekintve meghatározó jelentőségű, hanem az egész mű lehetséges jelentéseinek megítélésében is. A mértékek és a határok áthágása szervezi a szöveg egész világát. Döbrögi háromszori megverése (egy anekdotikus téma vándormotívuma) a méltatlanul elszenvedett sérelem túlzó megtorlásaként a morális rend helyreállítását jelenti. Az ekképpen szimbolikusan és nem valóságosként értett hármasság a megsérült világrend helyreállítására irányul, kívül a morál és a jog területén. Az efféle szimbolikus tettek azonban nem kapcsolódnak össze – amint arra Szilágyi Márton észrevétele irányul – a szenvedés leírásával, hanem a szöveg a mimetikus világalkotás nyelvétbe transzponálja azokat. Nem bizonyos azonban, hogy Döbrögi szenvedése az ő megigazulásának pszichológiáját hivatott erősíteni, mivel a pszichológiai motiváció nem tetten érhető a szöveg stratégiai között. Ezért tűnik előkészítetlennek Döbrögi elhatározása a mű végén (a három veres betartása), továbbá annak kérdése, hogy miért nincs negyedik stb. Mindez inkább csak az olvasónak szól, s a szövegen kívüli világ, az olvasó tanítását, érzelmi befolyásolását, illetve a részvét felkeltését célozza Döbrögi iránt. Ezzel együtt pedig állásfoglalásra készíti a mindenkor olvasót Döbrögi mellett, és Lúdas Matyi ellen. A szöveg politikája megteremtí az olvasó pozícióját – ettől pedig mi sem áll távolabb, mint a Matyival való érzelmi azonosulás.

Az alsóbb néposztályokkal való olyanféle közösségvállalás, amelyet a szövegnek a szocializmus évei alatt tulajdonítottak, távol áll a *Lúdas Matyi* textusától, s Fazekas életművében sem lelni rá semmiféle érvet. A népiesség nyelvi kódjainak Horváth János-féle kiterjesztése már egy demokratizálódó kor értelmezési normáját vetíti vissza az előző korok olvasási kódjaira. Az utólag népinek értelmezett nyelvhasználat – példának okáért Fazekas esetében – egy alternatív művelt köznyelv, lehetséges irodalmi nyelvhasználat alkalmazását jelentette. Egyúttal protestálást is Kazinczynak a *fentebb stíl* jegyében felállított, életidegen és magyartalannak tűnő, irodalmi nyelvi normát célzó törekvése ellen. Fazekas nem kívánta ezzel a népet – Petőfivel szólva – uralkodóvá tenni a költészetben; ez a gondolat fel sem merülhetett számára. A Fazekaséhoz közeli nyelvet (alternatív művelt nyelvi normát) használó Pálóczi Horváth Ádámtól is igen messze állt az, hogy egyenlőnek tartsa önmagával jobbágyi-paraszti sorban lévő embertársait; erre az 1801-es somogyi parasztlázongások eseményei szolgáltathatnak dokumentált példát, noha versnyelve mintha közösséget vállalna a néppel.

6.

Julow Viktor naiv és rajongó mondatai (Fazekas-monográfiájának második kiadásában is) arról tanúskodnak, hogy a szöveget erős vaksággal olvasta. Elhárítja Tóth

Dezsőnek az első kiadást kritikai megjegyzésekkel illető levelének fontos észrevételeit, amelyek a komikum hatásfunkciójának érvényesülésére kérdeznak rá. Kitarat a nép iránti elkötelezettség és a szöveg elvont osztályszemléletű értelmezése mellett. E szándékokat problémamentesen tulajdonítja Fazekasnak. Tőle azonban távol állt a demokratikus korszak neveltjének, Julow Viktornak a kategóriarendszere. Számára a társadalom sem létezett mint fogalmi keret, ahogy az osztályok sem. A rendi világ jogi és morális fogalmaiban gondolta el témáját és fejezte ki szándékait. Gondolkodását a felvilágosodás némely, ekkor már közhelynek számító retorikai alakzata befolyásolta, de nincs annak nyoma, hogy radikális felvilágosodás szele megérintette volna; ahogy a filantrópiája sem léphette túl a protestáns morálteológia korabeli normáját. Tehát nem valószínű, hogy az emberek közötti, a születés által létező távolságok forrását a társadalmi igazságtalanságokban fedezte volna fel, s azokat megszüntetendő, az emberi méltóság elleni tényként kezelte volna. Egyébként ez a fajta éles elítélés, amely a változtatás gondolatát is követeli és igeneli, még a sokkal radikálisabb Csokonai gondolkodásában sem kimutatható.

Fazekas munkáit olvasva úgy tűnik, hogy szerzőjük elfogadni látszik az Ausztriai-ház uralmát éppúgy, ahogy az emberek közötti egyenlőtlenségek okait sem firtatja. A világ állapotát adottságként kezeli, amellyel szemben nincsenek kritikai elvárásai. Az emberi közösségek állandósága a rend és a törvény zálogaként jelenik meg munkáiban. A *Lúdas Matyi*hoz írt bevezetője (alapvetően a konzervatív beállítottság jegyében) a jelenkort az eddigi idők legjobbjaként látatja. Még egyszer hangsúlyozom, hogy a szerzőnek saját korával szemben nincsenek kritikai jellegű elvárásai; ilyen jellegű intenció sehol nincs a szövegben. Ha pedig a mű alapvetően a példázat és a tanítás szándékai felől közelíthető meg (véleményünk szerint igen), akkor ez a tanítás nem ott rejlik, ahol a Julow Viktor teóriája sejt, hiszen az kevésbé vet számot az elsődleges kontextussal, és ezért némiképp védtelen.

7.

Matyi karaktere a Szilágyi Márton által említett *pitaval* szövegtípusból, a híres gonosztevők élettörténetét elbeszélő munkákból ismert jegyeket ölti fel Fazekas művében. A *pitaval* hősei a félem és a borzongás érzéseivel kísért, de semmiképp sem a szeretet és az azonosulás céljával megformált alakok. A *Lúdas Matyi* kontextuális olvasásához fontos, hogy tudatosítsuk: sem a szerzői szándék nem szólít fel bennünket a vele való érzelmi azonosulásra, sem maga a szöveg. Amennyiben mégis, az már a hatástörténetből az értelmezésre rátelepedett jelentéseknek köszönhető. A mű végéig kitaró Matyi iránti rokonszenv ideológiai tulajdonítások eredménye. Még az 1817-es kiadás négy metszete sem keltette fel Döbrögivel szemben a kövér, tunya és tehetetlen önkényúr képzetét, ugyanúgy a korabeli kontextus, a tanító célzat által megcélzott közönségben

aligha támadhatott fel a jobbággal való érzelmi azonosulás. A rendi társadalomban az alsó renddel szembeni – részben alaptalan, részben kényszerűen jogosnak tűnő – előítéletek igen csak erősek voltak. Még negyven évvel később, Petőfi költői téma-választásában, Eötvös irányregényében is provokatív és megosztó újítás volt. Matyi jellemzése azonban nem hagy kétséget afelől, hogy miként látja és láttatja a szerző maga teremtette hősét, és miként kell őt megítélnie az olvasónak:

Ez munka fejében

Nyáronn a legyet a szárán csapkodta napestig,
Télenn a tüzelő mellett a piszkafa végén
Ácsorgott el egész napokat; jó anyja eléggé
Zsémbelt rá; de akár a száraz falra marokkal
Borsót hintett volna, szitok, mocsok, és hurítás
Annyit tett Matyinak. . .

Amikor elunja magát a dologtalanságban, és egyszeriben szembesül azzal, hogy az anyja telkecskéjén és a falun határán túl még más helységek is vannak, kedve kerekedik megismerni azokat. Ekkor arról is tudomást szerez, hogy „a híres döbrögi vásár / Egy hét múlva esik.” A vásár, mint a világ megismerésének helye válik Matyi érdeklődésének tárgyává. A vásárok ekkoriban jelentős vallási ünnepekhez, illetve a katolikus hagyományban a szentek kultuszának jeles napjaihoz kapcsolódtak, és térben pedig a vásártartási joggal bíró helységek között oszlottak meg. Ezek időpontjai egyúttal a közösségi kapcsolatok erősítésére szolgálnak, a találkozások, látogatások, vizitációk alkalmi is: nemcsak tárgyak és áruk, hanem az ismeretek és egyéb szimbolikus javak is gazdát cserélnek ezeken a helyeken. Az áruk egymással való összemérése mellett egyre nagyobb szerepet tölt be egy fontos dolog, a pénz, amely az univerzális cserealapot jelenti, amely mindent mindennel összehasonlíthatóvá tesz. Vagyis az ideális mértéket, amellyel a dolgok összemérhetővé válnak.

Matyi gondolatai az anyjától elorozni kívánt húsz liba körül forognak, amelyet erre az univerzális és idealizált cserealapra szeretne transzponálni. Amint azt a Döbrögi urasággal folytatott beszélgetésből megtudjuk, a boltok, a viszonteladók és általában a kereskedők hiányában piac az a hely, ahol mindent mindennel összemérnek. Hagyományosan a termelők találkoznak itt, de egyre fontosabb szerepet kezdenek betölteni a pénztökével rendelkező kereskedők, akik megkönnyítik és felgyorsítják a cserét, de ennek fejében jelentős hasznot vágnak zsebre. A pénz használata ekkoriban még új jelenség, még sokáig pénzhányos a rendszer. A termékeknek nincs szabott ára, az értéket és az ellenértéket az alku szabja meg. Am ez csak részen igaz. Furcsa hely a vásártér, a korszak működésében az alkuknak és a cseréknek különös és szabálytalan helye. Ugyanakkor a pénzre történő átváltásnál a szabadság sokkal behatároltabb. Ide igyekezett tehát Matyi, és ebben kívánt részt venni az anyja húsz

libájával, mint cserealappal. Úgy tűnik, hogy a libáiért kért 10 pengőforint, de még Matyi utolsó ajánlataként megfogalmazott 6 forint 40 krajcár értékű váltóforint is gőgös és szemérmetlenül túlzó ár. Döbrögi az árdragítót azonban nem ajánlata alapján szúrta ki a tömegből, hanem a játékrontó tűnt fel neki két fontos jel alapján: a fennhagyott kalap és a tisztelgő köszönés hiánya által.

Matyi ezen a ponton többszörösen is átlépi a határokat. Egyrészt a piac felől nézve, amely az egymással összemért értékek szerint gondolja el a dolgokat, elveszíti a kapcsolatot a dolog és az érték között. Másrészt – és ez esik itt súlyosabban latba – Matyi a piac felől nézve árdragító, aki nem veszi figyelembe a szabályozott piac törvényeit. Harmadrészt a morális törvényeket, a játékszabályokat el nem fogadó viselkedése által. Pedig a piac szabályozója itt maga Döbrögi, aki ősi jussa szerint Döbrögben felügyeli a piac működését. A gondviselés kegyelméből a hatalma alá jutott emberek érdekeit igyekszik védeni, és a nyereszkeskedést – amelyen a rácok példája alapján Matyi terve alapult volna – megpróbálja távol tartani a rendi világ piactartási jogainak védelme által. Döbröginek ugyanis jogában áll megszabni az árat, és amennyiben ezt valaki túllépi, akkor ezt szankcionálni. Az árdragítás üldözése éppúgy ennek része, ahogy az olcsón vásárlás nyereszkeskedése esetén legális eszköz az elkönfiskálás. A piac szabályozásának ez a módusa azonban nem öncélú földesúri önkény, hanem praktikus célja van, politikája pedig a közösség és a közjó céljait szolgálja bizonyos felfogás szerint. Debrecen magisztrátusa a szabott árakkal és mértékekkel hasonlóképpen felügyeli a vásárt, vagyis korlátozza a versenyt, kizárja a nyereszkeskedést, a mértékek felforgatását. Matyi nem véletlenül veszi el minden alkalommal újra és újra, háromszor (de értéke szerint sokszorosan) a 20 lúd pénzbeli ellenértékét, a tőketartozás időben megsokszorozódó kamatos kamatját. Nemcsak Matyi fizet meg háromszorosan Döbröginek, de Döbrögi is megfizet a ludakért, még hozzá sokszorosan. Másként szólva Matyi kirabolja Döbrögöt. A húsz márvás is rablás lett volna bizonyos értelemben.

Fazekas Mihály élete végéig fontos közhivatalok betöltőjeként tevékenykedett Debrecen védelmében. 1804-ben és a következő években a város története már feszültségekkel teli, a kényszerrel szabályozott piac és városi társadalom vitákkal teli ideje. A *Lúdas Matyi* tanítása a nyereszkeskedő, a piacot és a vásárt, vagyis a békés és nyugodt rendet felforgató erőnek a megjelenése ellen szól. Egy új jelenség ellen, amely nem nyugszik bele a protestáns szemlélet érvényébe, a születés által rendelt sorssal, hanem a pénz és az erőszak segítségével fel kívánja forgatni, ahogy a pitával hősei. A szöveg morális tanítása a rendi patriarchális világ megerősítésére irányul, és azt fenyegető veszélyre hívja fel a figyelmet.